

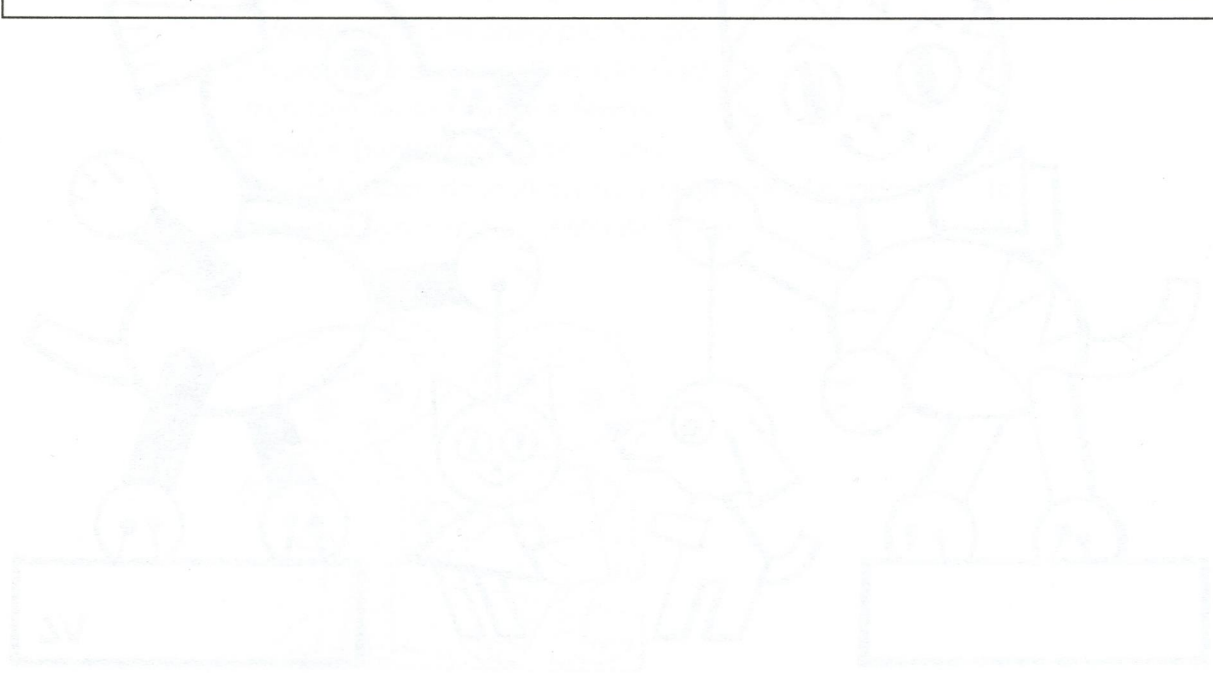
1999

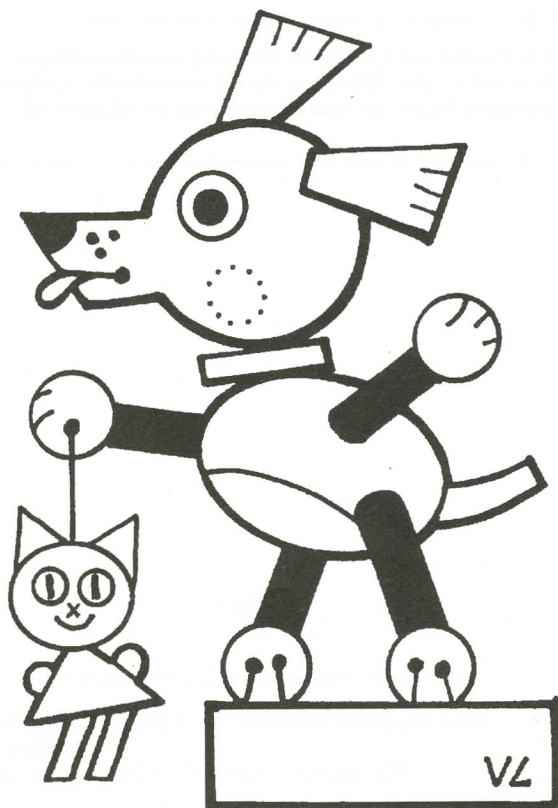
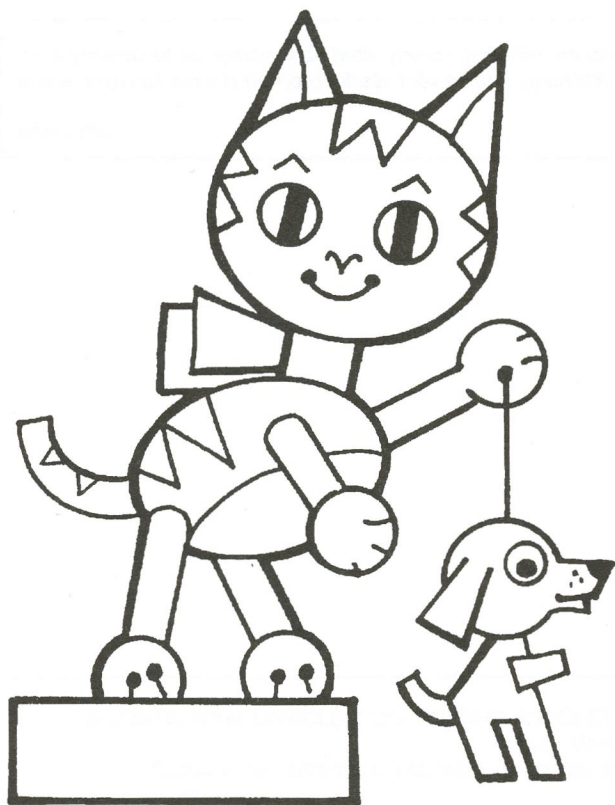

14. ČECHOVA OLOMOUC

Loutkové divadlo je krásné. Pro malé i pro dospělé, pro ty, kdo mu přihlížejí, i pro ty, kteří ho vytvářejí. Je to čarovný svět, kde mrtvé ožívá, kde to, co dosud neexistovalo, se stává skutečností, kde se věci všední proměňují v neobyčejné a kde zázraky a kouzla se zase dějí s úplnou samozřejmostí.

Jiří Jaroš

VZ

S LOUTKOVÝM DIVADLEM DO DALŠÍHO TISÍCILETÍ

ČECHOVA OLOMOUC 1999 ● SLOVANSKÝ DŮM

Nebojte se loutek!

Tohle říkat loutkářům zní jistě dost podivně. Nemám ale na mysli bázeň, skutečný strach. Spíše zábrany, přehnaný respekt, který ochromuje ruce. Obavy ze špatných krůčků činí z loutky, hlavního hybatele děje, dekorativní předmět a z dění na jevišti šedivou nudu, třebas ušlechtilou, vkusně aranžovanou.

Teoreticky víme, že loutka není zmenšeným zobrazením člověka, či jiného živočicha, že je znakem dramatické postavy. Dokážeme to ale vysvětlit a hlavně v praxi používat? Pro mnohé je loutka, jmenovitě marioneta, něčím strašlivě složitým, svéhlavě vzdorujícím naší vůli a také pěkně drahým, nedostupným, nenahraditelným.

Pocity nejistoty, bezradnosti mohou vyústit ve zklamání, v nedůvěru k loutce jako takové a jejím vyjadřovacím schopnostem obecně a tudíž ke hledání jiné alternativy projevu.

Loutka není fetiš, ani výstavní exponát, ale především nástroj potenciálně velmi účinný, který nám má sloužit v působení na diváka. Jako každý nástroj musí být funkční a v jeho ovládnutí je třeba získat jistotu. Loutka je znakem, tedy řekněme zhuštěnou, výtvarně vyjádřenou informací. Ne jen konvenčně hlavou a kostýmem, ale celkovou siluetou, proporcemi, barvou, zdůrazněním podstatného můžeme vyjádřit co chceme, aby divák o postavě, jejím charakteru a vlastnostech věděl. V tom je velká síla loutky, často opomíjená. Všelijaké podrobnosti stejně nejsou z několika metrů patrné. Rovněž její konstrukce musí vycházet z toho, že ji budou ovládat nepříliš trénované ruce.

Slyším námitky, kde takové loutky vzít? A kde vzít na ně? Což takhle zkusit si je udělat!

O krásně řezbované, jaké vidáme na výstavách, se pokoušet nebudeme. Fungující a jevištně působivou loutkou, bez zbytečných technických rafinovaností, tedy jednoduchou k ovládnutí, lze vyrobit z dostupných, levných materiálů a bez zvláštních řemeslných dovedností. Čím stylizovanější loutka je, tím uvolněnější může být i její pohybový projev. Méně obav ze špatných krůčků = více šancí pro hereckou fantazii.

Loutky můžeme ušít. Kdysi bývaly oblíbeným základem polystyrenové plováky, tedy koule. Možností je mnoho, věřím ve vynalézavé lidi s výtvarným citěním a dramatickým nervem.

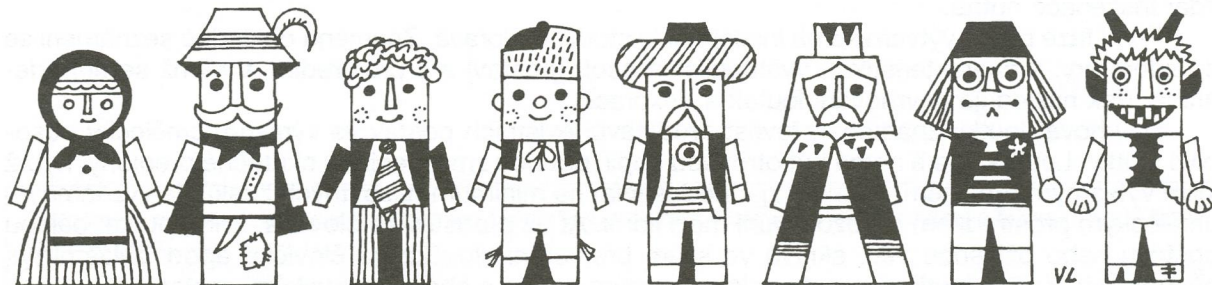
Jako praktický příklad jedné techniky chtěl bych poukázat na loutky Vladimíra Leštiny, vycházející tvarově z válců. Původně jsme tak řešili 35cm marionety pro mateřské školy. Pevné, lehké, téměř nezničitelné, levné. Pohyblivé a přitom ovladatelné s minimem techniky. Materiál: papírové válce různých průměrů a délek, novodurové trubky, pár kousků dřeva. Kostýmky aranžované, lepené přímo na tělíčka, minimum šití. – Osvědčily se, přímo ponoukají k dramatickému projevu malé i větší děti.

Tato technologie se ukázala být schopná velice variabilního vývoje. Použili jsme jí při realizaci několika souborů 50cm marionet na nitích. Vzorky si můžete prohlédnout na výstavce při letošní Čechově Olomouci. Třeba někoho inspirují, možná někdo přinese jiné nápadité řešení.

Přemýšlejme, zkoušejme. Loutky si to zaslouží. A hlavně diváci!

Ivan Anthon

Ukázka návrhů válcových loutek.

Výtvarně technická složka loutkového divadla

(Z publikace VI. Leštiny „Vytváříme loutky“ v edici Výchova dětí od 3 do 8 let. Vydalo nakladatelství PORTÁL v r. 1997.)

Dnešní moderní loutkové divadlo pracuje s celou škálou nejrozmanitějších žánrů, systémů loutek a inscenačních způsobů: od prostého, didakticky zaměřeného výstupu s maňáskem za zástěnou po důmyslné promyšlené inscenace, využívající všech moderních technických prostředků, nových materiálů a odvážných, umělecky působivých výtvarných, technických i režijních záměrů k tomu, aby myšlenky současných her vyzněly poutavě, zajímavě, co nejpřesvědčivěji.

Výtvarně technická stránka je jednou ze stěžejních součástí loutkového divadla, protože vytváří vizuální podstatu divadelní práce, podobně jako maska, kostým a dekorace v hereckém divadle. Je zhmotněním představy autora textu, dramaturga, režiséra a nutným výrazovým prostředkem pro loutkoherce a jevištní techniky. Umožňuje konkrétní zprostředkování myšlenky a zámeru hry divákům.

Úkolem výtvarníka je po dohodě a v úzké spolupráci s režisérem, na podkladě dramatického textu vytvořit důležité složky inscenace, loutky a výpravu hry. Shodné pojetí režijní a výtvarné je pro zdar inscenace nutné.

První fáze práce výtvarníka na inscenaci je studijní příprava. Znamená důkladné seznámení se s textem hry, s charakteristikou vystupujících osob (postav) a s prostředím, v němž se děj odehrává. Pak následuje navrhování loutek a dekorací.

Navrhovat loutky znamená převést představu jevištních postav ve výrazné, umělecky působivé loutky. Loutka, která nemá být otrockou kopií, pouhou zmenšeninou skutečné předlohy, nýbrž jejím výtvarným přepisem, vtipným zjednodušením na minimum nezbytných znaků, je významným uměleckým prostředkem dorozumívání mezi lidmi. Ať už představuje člověka, zvíře, ptáka, bájnou postavu nebo oživenou věc, skrývá ve svém přetvoření člověka na človíčka apod. zvláštní rys působivosti. Každá loutková postava je výtvarným typem s charakteristickými znaky.

Řešení scény, která naznačuje prostředí děje hry, ukládá výtvarníkovi dbát nejen na vytváření nejtypičtější scénické situace výběrem nejvhodnějších funkčních scénických prvků, ale respektovat i požadavek dostatečného prostoru pro pohyb loutek i loutkovodičů. Scéna podléhá stejným výtvarným zákonům jako loutka. Jde o to vybrat z množství možných prvků ty nejdůležitější a tvarovou i barevnou nadsázkou je zjednodušit do výrazné zkratky. Rozmístění dekorací musí umožnit rozehrát celý jevištní prostor a splňovat podmínku dokonalé kompozice jevištního obrazu.

Míru výtvarné stylizace udává obsah hry, režijní pojetí, druh loutek, jejich velikost, materiál a způsob zpracování. V jedné hře musí být přepis skutečnosti u všech loutek i dekoračních prvků stejný. Je-li představení sestaveno z více výstupů nebo hříček, musí být všechny poznamenány jedním výtvarným řádem.

Myšlení v materiálu dává návrhové kresbě výtvarníka konkrétní výraz. Volba materiálu přímo souvisí s technologií loutek. Loutky se nejlépe uplatní tam, kde končí možnosti živých herců pro jejich skutečnost, reálnost (postavy zvířat, pohádkových bytostí, oživení věcí atd.). Výtvarné řešení loutek a scén předpokládá ovšem výtvarné schopnosti a nějaké zkušenosti. Opírá se o znalosti kresby, práce s barvou i prostorového vytváření modelací i konstruováním. Při práci s materiály je pak významná schopnost výtvarného cítění pro hmotu a její přirozenou krásu. Estetický účín materiálů lze zvýraznit vhodným uplatněním základních estetických prvků výtvarné tvorby (symetrie, rytmus, kontrast, členitost, proporcionalita, kompozice apod.). Je třeba se umět dívat, zdravě cítit a plně vnímat.

Krása výtvarného projevu bývá v prosté jednoduchosti plošného i prostorového tvaru. Jedna ze základních stránek utváření formy a její vizuální vnímání určuje geometrický charakter. Proto je vhodné pracovat se základními tvary plošnými (čtverec, trojúhelník, obdélník, kruh, elipsa, ovál) i prostorovými (krychle, hranol trojboký, čtyřboký, koule, válec) a jejich částmi vzniklými půlením, dělením apod. Tím si zajišťujeme určitou jednotu a čistotu výtvarného řešení. Složitě utvářené jsou náročné a předpokládají větší výtvarné zkušenosti.

Vladimír Leština

Jednoduché marionety pro hru dětí

Je zřejmé, že běžné konstrukce závěsných loutek by pro svou náročnost nebyly vhodné pro školní divadélka. Přesto však se podařilo vytvořit typ loutky vedené shora upravený tak, aby vyhovoval i v mateřské škole.

Je to marioneta 35 cm vysoká s pevným vedením pomocí kulaté dřevěné tyčky, ukončené vodorovným hranolkem – vahadélkem. Jde o loutku pro vlastní hru dětí nebo pro hraní loutkových výstupů dospělými v mateřských školách, výchovných zařízeních či rodinách.

Po technické stránce je řešena tak, že umožňuje přirozený pohyb hlavy přímo vodítkem a pohyb rukou pomocí nitek. Nožičky loutky jsou pohyblivé samovolně. Ovládání je tedy velice jednoduché a nedělá ani nejmenším dětem žádné potíže. Svou velikostí a jednoduchým ovládáním se stává dětem přímým partnerem pro hru.

Pokud s ní bude hrát dospělý, je možné prodloužit vodicí tyčku podle potřeby. Učitelka si může posadit děti na podlahu kolem sebe a hrát s loutkami mezi nimi na stolečku nebo na podlaze. Zkušenosti s využitím tohoto způsobu loutkové hry jsou prověřeny v praxi a posuzovány jako progresivní.

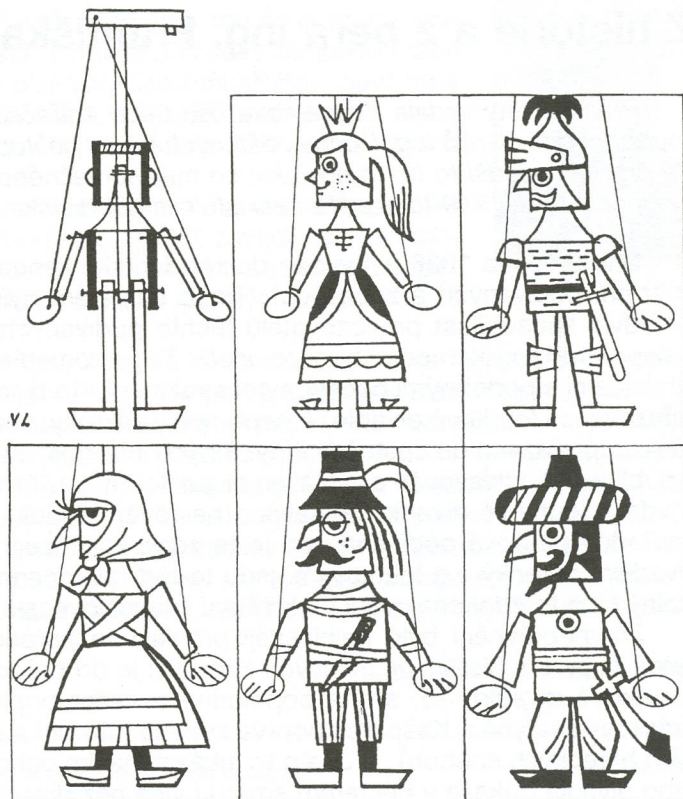
Po stránce výtvarné jde o loutky výrazně stylizované se snahou o maximální charakteristiku typů postav pohádkových, civilních i figur zvířecích. Přehledná tvarová i barevná zkratka navozuje estetický zážitek a stává se významným činitelem při rozvíjení vnímavosti a citlivosti dětí.

Výběr typů loutkových postav je neomezený. Zajímavá je i možnost vytvářet zvířecí postavy jako personifikace lidských typů.

Při výrobě se používají kombinované materiály (dřevo, papír, novodur, textil apod.). Jejich zpracováním je zaručena pevnost, bytelnost i bezpečnost při hře.

Soubor takových loutek byl již několikrát představen na výstavách užitého umění u nás i v zahraničí, vždy s příznivým ohlasem.

Technický obrázek na vedlejší straně ukazuje konstrukci loutky a několik typů figur.

Autor loutek Vladimír Leština,
technická spolupráce Ivan Anthon.

Z historie a z pera ing. Františka Čecha

Před 50 lety vydala Kašpárkova říše útlou knížečku s názvem „Byli jsme v Hronově“. Je to soubor sedmi článků ing. Čecha otištěných tehdy postupně v místním tisku. Vy „pamětníci“ to víte, ale pro Vás mladší to bude novinka: co mají společného loutky s Jiráskovým Hronovem? A přece mnoho. V roce 1949 totiž ještě neexistovala Loutkářská Chrudim... Dejme slovo ing. Čechovi:

Dne 6. ledna 1836 byl vydán dekret dvorské kanceláře označený názvem „O veřejných produkcích, podívaných a zábavách“. Tímto dekretem bylo tehdejší vrchnosti dáno právo pečovat o mravní způsobilost provozovatelů těchto podívaných a obcím naznačeno, jak mohou naložit s nepohodlnými komedianty a povaleči. Tedy komedianti, povaleči mezi kolotoči, houpačkami, střelnici a podobnými pochybnými atrakcemi – to bylo kdysi ovzduší, do kterého právnicky bylo zařazováno i loutkové divadlo. A nepomohly zákroky, snahy, zásahy, aby loutkové divadlo bylo po zásluze přerazeno do čestnější třídy. Plných 112 roků se situace nezměnila. Až teprve v obnovené republice byl odhlasován a vyhlášen divadelní zákon. Tímto zákonem odčiněna byla více jak stoletá křivda a loutkové divadlo postaveno na roveň divadlu hereckému. Už to není hračka, atrakce, podřadná pouťová podívaná, teď je to zcela rovnocenný divadelní projev. Není už rozdíl mezi divadlem hereckým a loutkovým, jsou to teď rovnocenní partneři, kteří – ač každý jinak – sledují stejný cíl a to zdokonalování a zkrášlení československého divadelního projevu.

Zrovnoprávnění bylo nejhlasitěji prohlášeno pořadem chystaného XIX. Jiráskova Hronova. Letos poprvé v historii Jiráskových Hronovů je do pořadu produkcí v Jiráskově divadle zařazeno i loutkové divadlo. 15. srpna odpoledne a večer poprvé zazní Kašpárkova rolnička ve zdech Jiráskovy svatyně a Kašpárek poprvé zvedne rukavici a utká se v soutěži s celou řadou ochotnických hereckých souborů... Jde o to, ukázat našim ochotníkům a divadelníkům, že jeviště loutkového divadla dokáže v některém směru i více než divadlo herecké s dospělými osobami.

A tento boj byl k vybojování svěřen loutkářům z Olomouce-Hejčína. Hejčínské loutkové divadlo Kašpárkova říše bylo v soutěži vybráno, aby hrálo v Hronově. Pojede tam se hrou svého člena Vojty Cinybulka „Ostrov splněných přání“...

Hronov usíná. Je 15. srpna 1949 několik minut po půlnoci. Docela málo minut. V tu dobu nastupují Hejčínští v Jiráskově divadle k posledním přípravám na odpolední a večerní představení. Je nutno ještě dopravit na jeviště železnou 18 q těžkou konstrukci, dokončit instalaci elektrického osvětlení, zkrátka vše, aby v 7 hodin ráno mohla začít ohlášená zkouška. Práce šla pěkně od ruky a v překvapivě krátkém čase bylo vše hotovo. Štěrbá, Spáčil, Brožek – pochopitelně – nevěděli ten den, co je spánek... Brzy ráno se scházela i ženská složka souboru a už to začalo. Oficiální fotografování, zkouška akustiky, osvětlení. O půl dvanácté sešli se hejčínští s vinohradskými loutkáři, kteří současně hrají v Hronově maňásky. Sešli se na schodišti Jiráskova divadla, kde byli oficiálně uvítání zástupci města Hronova a ministerstva informací a osvěty. Pak společná cesta k Jiráskovu hrobu, kde ing. Čech krátce vzpomněl zesnulého Mistra, na jehož hrob položeny byly kytice. A pak rychle do postele, nařízený dvouhodinový spánek, aby účinkující byli svěží. V 5 hodin začalo první, v 9 hodin druhé představení. Obě vyprodaná do posledního místečka. V zákulisí vládlo divné ticho, každý chodil po špičkách, takřka nikdo nemluvil a jen čekal až to začne. Konečně úder na gong, druhý, světla zhasla a sálem zazněly velebné zvuky překrásných varhan. Hra začala. První loutkářské vystoupení v Jiráskově divadle. Ščudlík prokazuje své schopnosti ve hře na varhany a už do toho vpadá melodický hlas M. Spáčilové – opona se otvírá. Hra je v plném proudu a běží naprosto bez vady. Nejlepší představení, jaké dosud Hejčínští postavili na scénu...

Děláme tečku za XIX. Jiráskovým Hronovem. Neděláme však tečku za loutkářskou prací. Nebude to už dlouho trvat a Kašpárkova rolnička zase zazní. I doma se bude pracovat a hrát se stejnou chutí, láskou a opravdovostí jako se hrálo v Hronově. Vždyť Hronov – to nebyla ukázka mimořádné práce, mimořádné činnosti, byla to ukázka skutečné všední, běžné práce věnované blahu, radosti a výchově naší nejmladší generace...

A ta nechť se daří stejně dobře, jako se dařila v Hronově!

Vzpomínáme na Františka Šterbu

S loutkovým divadlem do dalšího tisíciletí... Ano. Ale také se jmény těch, kteří pro loutkové divadlo našeho století něco udělali a neměli by upadnout v zapomenutí. Mezi taková jména patří František Šterba. Od jeho narození uplynulo letos v zimě 105 let a od jeho smrti v červenci 30 let. Snadno si spočítáme, že zde na zemi pobyl tři čtvrtě století; z toho téměř 50 let věnoval divadlu, a zvláště divadlu loutkovému.

Vzpomínám si na jeden z prvních večerů zkoušek na pohádku o Perníkové chaloupce v Kašpárkově říši Olomouc na sklonku roku 1959. Zkouška začala o půl šesté, a ve 22.15 se přišli rodiče podívat, cože tam ta jejich „Mařenka“ ještě dělá!? Mařenka seděla v „mluvičské boudě“ a pod vedením důkladného režiséra Františka Šterby opakovala: „To nic, babičko, to jen vě-tří-ček!“...

Ale zalistujme Loutkářem z r. 1969 a dejme slovo Vojtěchu Cinybulkovi, který na Františka Šterbu vzpomínal:

„A byl to život plný, bohatý, vážíme-li bohatost lidského věku mírou poctivé a dobré práce pro ostatní. Právě v obětavosti a oddanosti společné věci, v nadšené službě kulturním potřebám města, okresu a kraje, ale taky ve vztahu k lidem byla Šterbova síla a jeho význam...“

Věnoval loutkám téměř 50 let svého života, neoddělitelně spjatého především s hejčínskou loutkovou scénou Kašpárkova říše. Jako principál ji vedl přes třicet let... Šterba byl především vedoucí souboru a režisér, ale i technolog, realizátor, konstruktér a – nezapomeňme – také vychovatel několika generací amatérských loutkářů. Praktická loutkařina v Hejčíně – to byl grunt jeho loutkářského díla, zde se vršily jeho všestranné zkušenosti, tady si ověřoval to všechno, co pak odevzdával dál jako instruktor na loutkářských školeních, tady

František Šterba

3. 1. 1894 - 3. 7. 1969

se formovaly všechny odborné předpoklady i pro jeho nadšenou a obětavou činnost okresního a krajského loutkářského pracovníka. Organizačně pracoval v amatérském loutkářství vlastně do posledních dnů svého života, poctivý, důsledný, náročný především k sobě.

Plným právem nosil zlatý odznak Matěje Kopeckého, udělovaný Ústředním domem lidové umělecké tvořivosti, a bylo-li na úmrtním oznámení napsáno pod jeho jménem „zasloužilý loutkář“, platí to do slova a do písmene.

Na košatém a doširoka rozloženém stromě Štěrbova života rostly ovšem vedle nejmohutnější větve loutkářské i letorosty další. Kolik energie a nadšení věnoval např. myšlence sokolské! Cvičenec, cvičitel, starosta místní jednoty, organizátor – ztělesňoval v sobě sokolský typ, spojující a rozvíjející tělesné i duševní schopnosti podle tyršovského ideálu . . .“

Čechovou Křídovou pohádkou, kterou v tomto roce uvádí Kašpárkova říše, si olomoučtí loutkáři s vděčností připomínají i práci Františka Štěrby. Právě s touto inscenací přivedl režisér Štěrba soubor na vrchol – k vítězství na Loutkářské Chrudimi v roce 1958.

Budu-li někdy na jiném a lepším světě, doufám, že tam budu mít dost času, abych mohl pořád hrát loutkové divadlo.

G. K. Chesterton

Bydleli s Hurvínkem ve stejné ulici

O Skupově působení v Plzni v předválečném období je v literatuře dostatek informací. Dozvíte se, že původně spolupracoval s rodinným divadélkem Novákových, že pak vstoupil do Feriálních osad, že působil v plzeňském divadle jako externí šéf výpravy. Víme, že posléze založil vlastní soubor, do kterého získal ke spolupráci řadu významných osob z divadelního i uměleckého světa.

O tom, že pro loutkové divadlo získal také mne, nemohl mít ovšem tušení. Ten mrňous v první řadě, co sledoval s otevřenou pusou každé slovo dialogu Hurvínka s taťkudou, to jsem byl já. Věrný návštěvník a fanda. Do divadélka jsem chodil sám. Naši mne bez obav pouštěli, protože jsme s Hurvínkem bydleli ve stejné ulici. Ještě dnes si dobře pamatuji portál Feriálek, i tu zvláštní vůni osvěžovače vzduchu, který o přestávce rozprašovali. Když začalo odpolední vysílání pražského rádia pro děti, dostal vysílací čas i profesor Skupa. Tenkrát nebylo rádio v každé domácnosti a tak jsem chodil ke kamarádu Antonovi „na Špejbla“. Měli krystalku a bylo to napínavé, než se vyladila správná stanice. Celému tomu rituálu předcházela pravidelná návštěva v autoservisu, odkud jsme museli donést čerstvě nabitě skleněné akumulátory.

Skupa velkou část svého repertoáru zaměřil na dospělé obecnost. Rodiče bývali častými návštěvníky a brali návštěvu u Skupy stejně vážně, jako návštěvu velkého divadla. Těšili se na hru, patřičně se oblékli a po příchodu dlouho rozebírali výkony jednotlivých protagonistů.

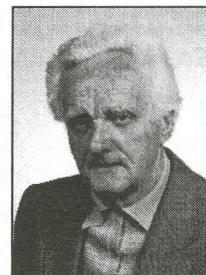
Na místě, kde kdysi stávalo divadélko, stojí obytné bloky. Po válce jsem se byl podívat ve zříceninách Feriálek. Stály jen holé zdi a po zemi se povalovaly listy divadelních her a plakáty.

Později, když již profesor Skupa působil v Praze, nevynechal jsem žádnou příležitost, abych nenavštívil jeho divadélko v Římské ulici, ale i jejich pohostinská vystoupení. Nejvíce ale vzpomínám na Skupovo vystoupení v posledních letech jeho života na prknech Divadla J. K. Tyla v Plzni. Tehdy, před představením, pan Skupa vystoupil a pohovořil k návštěvníkům. Postěžoval si, že již dříve toužil zahrát si na scéně, jejímž byl kdysi členem, ale nebylo mu to umožněno, ani po

světových úspěších souboru. Až nynější vedení divadla mu tuto touhu splnilo... Plzeň ovšem na Skupu nezapomněla. Tradiční přehlídky Skupova Plzeň nejsou jediným mementem. Kdo zavítá na plzeňský ústřední hřbitov, povšimne si poblíž vstupní brány pomníčku, který připomíná oba velké loutkoherce. Je na něm relief klečícího Hurvínka se sepjatýma rukama, jak to vídáme u náhrobních andělíčků.

K profesoru Skupovi mě váží ještě dvě vzpomínky. Ta první se spíše týká jeho loutek. Když jsem dělal scénografickou školu SČDO, zavedl nás náš tehdejší lektor, pan Juřena, do zákulisí divadélka S+H. Tam jsem se setkal v depozitáři s loutkami svého mládí, i s postavičkami z tolika známých inscenací, že jsem byl u vytržení.

Druhá vzpomínka se týká Revolučního Kašpárka, se kterým Skupa boural Rakousko-Uhersko. Moje loutkářské začátky se vážou k Besedě v Plzni, kde právě Kašpárek slavil největší úspěchy. Našli jsme tam a znovu nainstalovali pamětní desku připomínající tuto skutečnost. V plzeňské Besedě ve velkém sále jsem pod vedením výtvarníka Valíše zkoušel své první výtvarné i herecké krůčky. Později jsem s konstruktéry plzeňské škodovácké Lokomotivky zakládal v suterénu Besedy divadélko „Svět pohádek“. Od té doby jsem těch loutkových scén budoval ještě pět, ale již pod stálým názvem KOHÚTEK. Tomuto „týmu“ jsem již desítky let věrný. Divadélko Kohútek působí dnes v Domě kultury ve Vsetíně. Vrchol své slávy, kdy se jako poloprofesionální divadlo zúčastňovalo vrcholných soutěží, má bohužel za sebou, ale stále, i ve skromných podmínkách, si udržuje přízeň vsetínských dětí.

Otakar Švec

nar. 25. 3. 1924

Zavzpomínal Otakar Švec.

Umělec musí mít lidi rád, to je nejzákladnější základna každého tvůrčího úspěchu.

Josef Skupa

Schůdky vedou do loutkového divadla a dětské radosti

Rozhovor s panem Františkem Červenkou, vedoucím loutkového divadla Schůdky v Kopřivnici

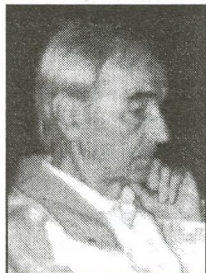
* Na začátku byla gratulace k 75. narozeninám a pak také údiv skromného člověka, že by někoho mohlo něco z jeho loutkářské činnosti zajímat. Ale přece je o čem hovořit. Vždyť jste divadlu a především loutkovému divadlu věnoval všechny svůj volný čas. A teď – jak jste to říkal?

V penzi se to změnilo v zaměstnání bez výplaty ...

* Nechte nás trochu nahlédnout do svých vzpomínek!

Během své dlouholeté činnosti v loutkovém divadle jsem toho prožil dost. Byly chvíle hezké i méně hezké, poznal jsem významné osobnosti loutkářského světa, sešel jsem se s lidmi dobrými, laskavými i s lidmi závistivými (bohužel i u loutkářů) až zlými, ale zažil jsem krásnou dobu opravdového loutkového divadla. To, jak dnes mnohé soubory hrají, není přece loutkové divadlo – ať tomu ani loutkové neříkají!

* Ty začátky byly tedy opravdu loutkové.

František Červenka

nar. 31. 3. 1924

Začalo to na tehdejší obecné škole v mém krásném rodném místě pod horami v Kozlovicích. Do školy přijel loutkář a hrál po třídách na malém jevištiátku žákům své pohádky. Zaujala mě pohyblivost loutek, kulisy, méně již to, že všechny loutky odvodil i odmluvil on sám. O loutkové jsem se začal více zajímat, začal jsem shromažďovat loutkářskou literaturu a chtěl dělat loutkové jinak. V dětském časopisu Srdíčko bylo vždycky plno krásných obrázků, pohádek, básniček a i malé loutkové pohádky. Vytvořil jsem ze spolužáků soubor, vyrobil divadélko a na tehdejší měšťanské škole jsem již hrál třídám ve škole pohádky z tohoto časopisu. – Šel čas; zdokonaloval jsem jevištní konstrukce, sestavoval další a další soubor. Po několika válečných zim jsem hrál se souborem v jedné uvolněné světnici v domě svých rodičů, kde se někdy sešlo až 50

dětí a dospělých. Ke konci války jsem již hrál v divadelním sále sousedního hostince. Po válce v roce 1945 mi byla udělena licence. Na licenci jsem hrál se svým souborem (8-12 členů) na dvoulávkové zájezdové konstrukci pro loutky 50-60 cm až někdy do roku 1952 (div. zákon), zřejmě jako poslední komu byla udělena licence k hraní loutkového divadla. To byl konec prvního úseku mé loutkářské činnosti.

** Jestli dobře počítám, bylo vám tehdy 28 let. To je doba, v níž už obyčejně lidé mají pevné zakotvení v profesi i v soukromém životě.*

Dojít k mému životnímu povolání bylo složité. Z obavy, aby ze mne nebyl komediant, dal mě tatka do učení na zámečníka. Doučil jsem se soustružníkem – to se mi hodilo, mohl jsem si vyrábět součásti na tělíčka loutek. Když jsem byl po válce provozovatelem Divadla loutek Kozlovice, přijal jsem do souboru výbornou ochotnickou herečku, šikovnou černovlasou holku, která se stala velkou oporou souboru, později mou drahou manželkou... S rodinou jsme se přestěhovali do Kopřivnice. V Tatře jsem získal místo dílenského plánovače, posléze místo v technické kontrole závodu. To jsem vyměnil za místo v propagačním oddělení a do důchodu jsem odcházel jako samostatný technik kontroly. – Bydlíme v paneláku, máme zahrádku, u ní jezírko s lekníny a rybičkami. Když se všichni sejdem na zahrádce, mají děti, vnučky a vnukové na co koukat.

** Vztah k loutkám se tedy přesunul na pole ryze amatérské.*

Ano. Konec licence jsem přežil, brzy jsem se s tím smířil a začal se věnovat divadlu amatérskému, střídavě hereckému a loutkovému. Stihl jsem dokončit příborské gymnázium, udělat si několik semestrů Lidové konzervatoře obor divadelní věda – režie, absolvoval jsem představením Liška a hrozny v souboru, ve kterém jsem právě působil.

V roce 1968 jsem již podruhé „probudil“ soubor v Kopřivnici, režíroval řadu významných inscenací. Vymyslel jsem i pořad založený na hudbě a pohybu loutky – „Přijede cirkus“. Tento pořad jsme hráli dětem i dospělým v Minsku, Drážďanech a Paříži. (Bylo to v době, kdy dostat se za hranice bylo daleko složitější než dnes.) Natočili jsme i loutkoherecké vstupy do dvou televizních

pořadů „Zpívánky“, tři inscenace byly nominovány na celonárodní přehlídku v Chrudimi (Princezna s ozvěnou, Skákavá princezna, O kohoutkovi a slepičce), některé inscenace jsme hráli i na ČO. Získal jsem řadu diplomů za režii a pedagogické vedení souboru. Nejvíc jsem si vážil diplomu „Za nápaditou a originální režii inscenace Princezna s ozvěnou“.

* *Neměli bychom zamlčet kapitolu SAL.*

Pokoušel jsem se také udělat něco pro SAL. Snažil jsem se získat širší členskou základnu. Určitý čas jsem byl i členem rady SAL.

* *V Kopřivnici existuje loutkové sdružení Rolníčka a Sdružení mladých loutkářů souboru Schůdky. Můžete trochu osvětlit jejich vzájemný vztah?*

V roce 1974 jsem založil soubor dětí a dorostu s myšlenkou, že v tomto souboru se budou připravovat na vstup do souboru dospělých. Moje myšlenky, můj program však z důvodů dosud mně nepochopitelných nebyl tehdejšími vedením přijat s nadšením. Dal jsem přednost práci s dětmi a dorostem a v roce 1980 jsem to řešil položením funkce režiséra i vedoucího tohoto souboru. Nelituji toho. – K 25. výročí existence souboru Schůdky připravujeme pohádku Adámek mezi broučky. Musíme ještě odehrát pár představení, abychom získali finance na dodělání kulis... Škoda, že jsme to nestihli do ČO.

* *Vida – nabízí se další otázka: Vy a Čechova Olomouc?*

Na ČO jsem vždy rád soubor vedl. Vždy se nám dostalo vřelého přijetí, nebyl tam strach z neobjektivní kritiky, bylo tam zkrátka vždycky – fajn. Vystupovat na ČO bylo pro nás svátkem. Považujeme ji pro moravské loutkáře za prospěšnou i propagačně důležitou, protože je opravdu loutková a loutkáři mají možnost udělat si představu o současném loutkovém divadle. – Na ČO mám zvlášť hezkou vzpomínku: když jsme zde hráli inscenaci Princezny s ozvěnou, přišel za mnou po představení Erik Kolár a přál mi, aby se mi takto podařilo více inscenací. Byl to pro mne krásný okamžik a velice jsem si toho vážil.

** Na začátku jste řekl, že i v loutkovém divadle byly i chvíle méně hezké a lidé méně dobří... Ale věřím, že to čas odvanul a vždycky nakonec převládlo to hezké a dobré!*

Mám radost z toho, že jsem měl to štěstí a mohl připravit tolik inscenací (1-3 ročně) s lidmi, které jsem měl rád, kteří byli ochotní přijímat mé rady, kteří byli ochotní přijímat trochu poučení, kteří byli ochotní pomáhat při realizaci mých představ o inscenaci až do konečné podoby. Doufám, že z toho velkého zástupu dětí a dospělých, kteří se přišli na naše představení podívat, si mnozí odnesli aspoň kousek poetiky loutkového divadla i drobeček toho poučeníčka do svého jednání a chování.

Jsem rád, že mohu ještě do loutek „mluvit“, ale myslím hodně na Schůdky, že se dosud „nevyklubal“ pokračovatel...

** Takže ke všem přáním připojme ještě tohle:*

I V DALŠÍM TISÍCILETÍ AŽ LOUTKÁŘSKÉ SCHŮDKY VEDOU K RADOSTI MALÝCH A VELKÝCH!

Mirka Nohelová

Často se mě lidé ptají: „Co děláte?“ Odpovím: „Hraju si s loutkami.“ A oni se tak divně podívají a řeknou: „No, v každé rodině je něco...“

Jan Malík

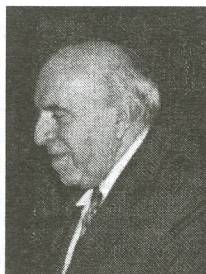
Gratulace vypůjčená z Amatérské scény

Zdá se mi zcela k neuvěření, že 24. května oslavil Miroslav Ryšavý 75 let života. Je-li mi dovoleno poněkud přehlédnout jeho život v určité zkratce, vždyť jej znám více než 33 let, pak mne napadají dvě slova: věrnost a zakladatelství. O obojím podám svědectví. Píšu-li o věrnosti, mám na mysli loutkové divadlo.

Ve čtrnácti letech vstoupil se svým otcem do sokolského loutkového divadla v Lomnici nad Popelkou, kde se stal pro začátek pomocným vodičem. Pracoval zde s takovými nadšenci, jako byli pan učitel Cerman a pan Kaplan, loutkáři z přesvědčení a také dobří lidé. Po válce na výzvu Jana Malíka přešel do Prahy. Jan Malík již v roce 1946 chtěl založit profesionální divadlo a o mladého nadšence z Lomnice měl zájem. Tento projekt se však realizoval až o tři roky později. To již Mirek byl členem Umělecké výchovy. Po jejím zániku jeho kroky vedly na Zelenou lišku, soubor v Praze 4, kde začalo také jeho celoživotní přátelství s výtvarníkem Zdeňkem Juřenou. V roce 1952 se však soubor rozešel, neboť divadlo bylo zbouráno.

A právě nyní začíná jeho zakladatelská činnost. V roce 1953 zakládá soubor Kováček na Smíchově. Zde jako všestranný loutkář a vůdčí osobnost pracuje pět let. Pro neshody se zřizovatelem s částí souboru Kováček opouští a zakládá tentokrát v 10. pražském obvodu soubor, který nese název Pimprle, a který úspěšně působí dosud. Cesta Pimprlete nebyla nikterak jednoduchá a spotřebovala mnoho z Mirkova organizačního potenciálu. Pimprle vždy usilovalo o maximální nezávislost. Získalo si proto pro svou činnost vlastní prostory. Nezávislost znamenala také hledat nové a nové zřizovatele. Co já vím, byly jimi např. skautská organizace v roce 1968, pak baráčníci, jednu dobu i SČDO, až pak v nových poměrech po roce 1989 vzniklo občanské sdružení Pimprle.

Zakladatelství pro Miroslava Ryšavého také znamená SAL. Když v roce 1967 Eduard Vavruška sháněl zájemce o vznik zájmové organizace amatérských loutkářů, stál při něm i Mirek a stáral se především o zajištění organizační stránky tohoto usilování. Nebylo to lehké tehdy stejně, jako to

Miroslav Ryšavý

nar. 24. 5. 1924

není lehké ani dnes. Po ztroskotání nadějí na vznik samostatné organizace vedla cesta SAL do Svazu klubů mládeže a po jeho nuceném rozchodu v roce 1969 a po další usilovné práci zakotvila SAL ve Svazu českých divadelních ochotníků jako jeho relativně samostatná součást. Od počátku Mirek působil jako tajemník a po dvaceti letech pak stanul v čele SAL.

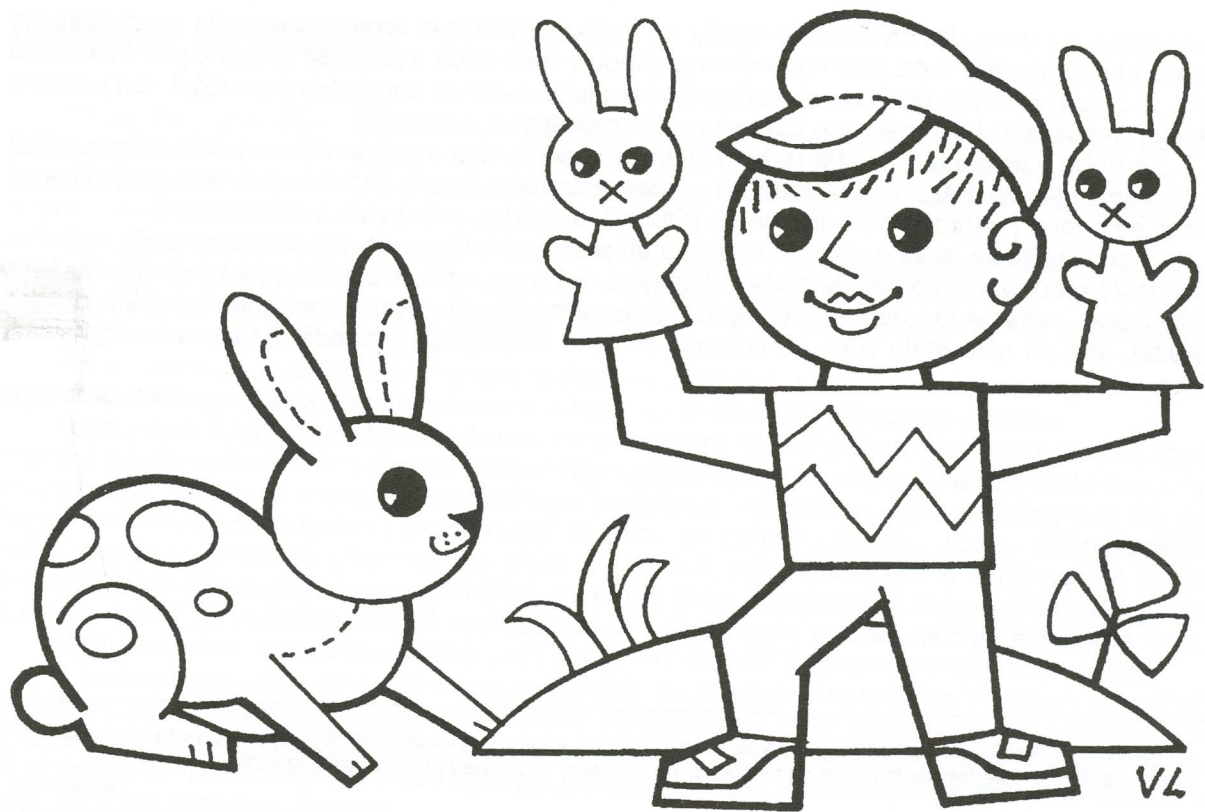
Za dobu existence SAL stál Ryšavý u zrodu mnoha akcí a nejrůznějších počínů. Svou práci neomezoval jen na SAL, ale byl užitečný i v celosvazovém životě. Dlouho vedl sekretariát Svazu, staral se o jeho pokladnu a podílel se na přípravě přehlídek a festivalů a dalších akcí.

Životní jubileum je jistě vhodnou příležitostí poněkud bilancovat, ale práce nekončí, neboť je toho ještě mnoho k vykonání. Miroslav Ryšavý to dobře ví, a tak svůj věk, o němž se říká, že je požehnaný, vytrvale ignoruje. Chtěl bych mu popřát, aby mu tento postoj ještě hodně dlouho vydržel, aby při něm stálo zdraví a energie. Je toho pro loutkové divadlo i zájmovou organizaci třeba.

Petr Slunečko

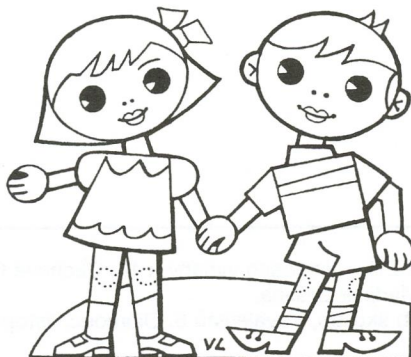
... my jsme to nedělali jako podnikatelé, my jsme byli fandové, v tom je ten velký rozdíl. Taky jsme proto nikdy neviděli žádný prachy, to byla taková fáma, že na to máme. A já myslím, že jediné tak se dá dělat divadlo.

Jan Werich

Obsah:

Nebojte se loutek	4
Výtvarně technická složka loutkového divadla	6
<i>Jednoduché marionety pro hru dětí</i>	8
Z historie a z pera ing. Františka Čecha	10
Vzpomínáme na Františka Štěrbu	12
Bydleli s Hurvínkem ve stejné ulici	14
Schůdky vedou do loutkového divadla a dětské radosti	16
Gratulace vypůjčená z Amatérské scény	20

S LOUTKOVÝM DIVADLEM DO DALŠÍHO TISÍCILETÍ – almanach vydaný k 14. Čechově Olomouci 1999.

Kresby Vladimír Leština.

Sazba a tisk: Středisko informatiky a služeb školám, Kavaleristů 6, Olomouc, listopad 1999.